

X. Dr. Bolesław Wilanowski: 1 List św. Polikarpa do Filipensów. Studium patrologiczne (Wydawnictwo Towarzystwa Przyj. nauk w Wilnie II). Wilno 1921, str. nl. 6+134 (4°).

2. List św. Ireneusza do Florinusa (fragment) i List św. Polikarpa do Filipensów. (Teksty dogmatyczno-historyczne, zeszyt 1). Tekst grecki wraz z przekładem polskim, z oryginału dokonany. Warszawa 1920, str. 17. Główny skład w księgarni „Kroniki Rodzinnej“.

X. Dr. Aleksy Klawek: Noc Betlejemaska. Historia czy legenda? (Sprawy Biblijne, zesz. II). Księgarnia św. Wojciecha. Poznań—Warszawa (1921) str. 64 (8°).

Z dwu naszych stolic kresowych, z Wilna i Poznania, otrzymałem prace świeżo wydrukowane, których tytuły wyżej podałem.

X. Wilanowski jest obecnie profesorem teologii fundamentalnej na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie. Przed dwoma laty habilitował się na tutejszym Wydziale teologicznym z patrologii i z tego właśnie zakresu są jego prace nadesłane.

X. Klawek jest profesorem Pisma św. Now. Zak. w seminarjum duchownym w Poznaniu, niedawno zaś został docentem tegoż przedmiotu na tutejszym Wydziale teolog. Niewątpliwie zostanie też profesorem Pisma św. Now. Zak. na poznańskim Wydziale teologicznym, skoro tylko ten Wydział będzie zorganizowany.

Praca o „Liście św. Polikarpa“ jest monografią historyczno-krytyczną. Autor mianowicie podaje naprzód wiadomości biograficzne o św. Polikarpie, przyczem szczegółowo bada, jaka jest właściwa data śmierci tego ucznia apostolskiego i ustala ją za wzorem wielu bardzo poważnych badaczy na dzień 23 lutego 155. Ten rozdział jest najobszerniejszy i najgruntowniej opracowany. W rozdziałach następnych autor podaje tekst listu omawianego, przyczem zaznajamia nas z najstarszymi kodeksami tego listu i z jego nowoczesnymi wydaniem krytycznymi, następnie zajmuje się zarzutami przeciw jego autentyczności i nieskażoności (rozdz. III—VI). W rozdziałach tych zajął się autor w szczególności stosunkiem „Listu Polikarpa“ do „Listów“ Ignacego Antiocheńskiego, gdyż autentyczność „Listu“ pierwszego wielu krytyków zwalczało przy pomocy Listów wielkiego męczennika z Antjochji.

W rozdz. VII autor przedstawia treść i układ „Listu“ Polikarpa, zajmuje się kwestją czasu, w którym on powstał, stosunkiem jego do literatury kanonicznej i do „Listu“ Klemensa Rzymskiego.

Na końcu mamy spis autorów i osób, o których była wzmianka w pracy.

Temat tego studjum patrologicznego nie jest nowy, gdyż ten ważny pomnik staro-chrześcijańskiej literatury był przedmiotem rozważań i badań całego szeregu bardzo wybitnych krytyków i historyków niemieckich, francuskich i angielskich. Ale X. Wil. umiał tę bogatą literaturę odnośnie do „Listu“ św. Polikarpa, starszą i nowszą, należycie uwzględnić i wyzyskać, umiał samodzielnie rozmaite jej hipotery i twierdzenia ocenić, umiał doskonale posługiwać się metodą krytyki literacko-historycznej i w ten sposób dał pracę, która temat wyczerpała i słusznie może uchodzić za wyraz dzisiejszej nauki w tej sprawie.

Autor cytuje dzieła i rozprawy w językach oryginalnych, co czytelnikowi ułatwia pewną kontrolę. W szczególności bardzo obfite są cytaty z prac Hilgenfelda i Völtera, z którymi nasz autor walczy w pierwszym rzędzie.

X. Wil. ograniczył się w rozprawie swojej do strony historyczno-literackiej, nie tykając wcale znaczenia dogmatycznego „Listu“ Polikarpa.

Praca to piękna i pod względem naukowym poważna, a w literaturze naszej polskiej z ostatnich czasów, jeśli się nie

myle, pierwsza. Oby za nią poszły inne. A mamy nadzieję, że pójdą i że właśnie sam autor literaturę naszą wzbogaci tego rodzaju pracami, skoro zrobił dobry początek.

Wydanie pracy jest pod względem zewnętrznym, jak na czasy obecne, nadzwyczaj staranne i prawie luksusowe. Korekta również staranna, ale wpadły mi w oczy przeoczone „grozę“ zamiast „gnozę“ (str. 78), „so“ zamiast „eo“ (str. 94) i niektóre inne. Numer kodeksu paryskiego B i o s należało umieścić inaczej, obecnie bowiem czyta się te cyfry jakby oznaczały podaną datę historyczną (str. 1).

Podniosę jeszcze tę okoliczność, że praca X. Wil. jest II zeszytem Wydawnictwa Towarzystwa Przyjaciół nauk w Wilnie.

Broszura X. Wilanowskiego druga stanowi początek wydawnictwa, które ma wychodzić pod jego kierunkiem, a którego znaczenie i cel określa sam tytuł: Teksty dogmatyczno historyczne. Obecnie, jak się dowiaduję, X. Wilanowski pozyskał do tego wydawnictwa jednego z profesorów filologów, jest więc wszelka nadzieja, że tego rodzaju tekstów, tak bardzo potrzebnych zwłaszcza do ćwiczeń seminarjalnych, będziemy mieli więcej. X. Wilanowski zamierza opracowywać wstępy krytyczne, a kolega jego będzie dawał przekładów. Najbliższym razem ma się ukazać przekład I Apologii Justyna. W tekstach tych będziemy mieli poprawny tekst oryginalny, a więc przedewszystkiem grecki, a obok niego piękny przekład polski.

Rozprawa X. Klawka jest z zakresu Pisma św., obraca się w szczególności około II rozdz. Ewangelji Łukasza. Nie jest to pierwsza praca autora, gdyż wyszła z druku w Münster (w Neutestamentliche Abhandlungen) jego praca o Modlitwie do P. Jezusa jako dowodzie na bóstwo Chrystusa, a w polskim języku widzieliśmy ogłoszony jego odczyt o św. Hieronimie, napisany z połotem i z talentem. Rozprawa niniejsza jest częścią obszerniejszej pracy o Bożem Narodzeniu, t. j., jak autor mówi w tytule, o Nocy Betlejemskiej, którą autor przygotowuje do druku. Jest to apologia historyczności opowiadania Łukaszwego w II roz. przeciw rozmaitym kłopotom i historykom, którzy opowiadaniu wspomnianemu odmawiają znaczenia prawdy dziejowej.

Autor przechodzi hipotezy, które to opowiadanie i jego początek tłumaczą zapomocą pewnych zapowiedzi i wyrażeń w starozakonnych prorocत्वach mesjańskich, lub wyprowadzają z rozmaitych motywów i mitów pogańskich, z wpływów wschodnich religij, albo dopatrują się w tem opowiadaniu sprzeczności niemożliwych i błędów. Wszystkie te hipotezy, poddane krytyce, okazują się budową na piasku, a tradycja wychodzi zwycięsko.

Rozprawa jest napisana z ogniem i z pewnością siebie, ale też z wielkim zasobem nauki i znajomości dzisiejszej litera-

tury w tym przedmiocie. Liczba cytowanych książek i czasopism wprost imponuje. Rzecz oczywista, że z tak obszerną bibliografią autor mógł się zapoznać tylko w Niemczech, gdzie na Wydziałach teologicznych istnieją znakomicie urządzone pracownie i bogata literatura bieżąca.

Ale rozprawa nie jest tylko zlepkiem cytatów i wyciągów z obcej czy swojskiej literatury: jest to raczej praca w całej pełni samodzielna, w której wszystko jest poddane rozważnej krytyce i ujęte w organiczną całość. Rozprawa nie jest za rozwlekłą, przeciwnie, niektóre ustępy winnyby nawet może być rozszerzone.

Należy osobno zaznaczyć, że autor podaje na wstępie własny przekład Łukasza. Przekład to jędrny i piękny, ale nieco odmienny od przyjętych, może więcej oglądający się na kodeks D.

Znowu z przyjemnością podkreślę, że rozprawa o Nocy Betlejemskiej podana jest jako drugi z rzędu numer zamierzonego wydawnictwa Sprawy Biblijne. (Numer pierwszy wypełni rozprawa X. Archutowskiego, profesora w Krakowie, na temat: Co to jest Pismo św.?). Mamy tu zatem nowy dowód zapału i wiary w naukę polską, skoro w tak trudnych czasach rozpoczyna się na szerszą skalę zakrojone wydawnictwo. Czy jednak nie należałoby nazwy Sprawy Biblijne zmienić na Rozprawy Biblijne.

Można mieć nadzieję, że w autorze zapowiada się świetna siła naukowa, która przy zapale do pracy i przy zrozumieniu naszego położenia rozwinie się przy Bożej pomocy znakomicie.

W ogólności, zarówno X. dr. Wilanowski, jak i X. Dr. Klawek przedstawili się w naszej literaturze teologicznej jako siły stosunkowo jeszcze świeże, ale bardzo dobrze przygotowane pod względem naukowym pełne zapału do pracy, a całkiem oddane sprawie Boga i Ojczyzny.

Ks. Szydelski.